

То је највећа позната карсна река, због тога је и систем њених понора непрегледно велик и још не можемо ништа поуздано знати, у каквом је она односу према Ријечи. Само је један позитиван експеримент извршен пре неколико година: бојење воде уранином код Придворца и Дрежиног Дола; бојена вода није се у Ријечи показала само стога, што су експеримент вршили неискусни и нестручни људи. „Ја сам сигуран“, вели *Абсолон*, „да се скоро све воде из понора у Требињском Пољу (источни део Попова Поља) скупљају у један једини ток, чије ушће чини Ријека. Само мањи њихов део избија у врелима изнад Брашине (Дубровачка Жупа)“ (587).

Доњи, северозападни део Попова Поља (од Туље на ниже), јако меандрирајући, сличан је нормалној речној долини. *Абсолон* је посматрао положај слојева на обе обале; њихово подједнако пружање и пад потврђују *Цвијићево* мишљење да је Попово Поље створила река. Да подземни губитак воде није одузео Требишњици њену ерозиону снагу, она би себи пробила пут све до Крупе која лежи недалеко.

Низ понора код Равног даје воду моћним врелима код Сланог; вода из неких понора утиче у „ока“ Деранског Блата (у долини Крупе и Неретве), из неких избија у врелима расутих дуж морске обале, а из неких избија у подморским врелима; али је несумњиво то да је од река које теку из Попова Поља највећа Ријека (597). Да би се то могло утврдити мора се темељито познавати земљиште између Попова Поља и мора -- јер су површински облици овога краја одраз онога што се подземно догађа. — (597).

Од Завале па до малог залива Сланог води сува долина, стара површинска отока Попова Поља, према мору. Испод ове је, и у њеној непосредној близини, подземна отока која почиње са пећином Вјетреницом. (609). *Абсолон* се спустио у пећину и кроз њен широки подземни ходник допре до 4—5 км од улаза.¹ Кроз ову пећину теку потоци у многобројним меандрима, као нормални потоци на површини; они не теку само у разним етажама једни изнад других него и у супротним правцима, ка СИ-у и ка ЈЗ-у; овде постоји подземно развође, удаљено од улаза у пећину око 2,5 км (важно за теорију о карсној води).

Вјетреница је бивша отока Попова Поља, стара Ријека (11); дугачка је око 13—20 км.

Последњу експедицију у пећину (24 VII 1914) прекинуо је рат.

Последњи део чланка садржи опис *пећинског земљишта у Грейцицима*. У овом реферату нисам се бавио о зоолошким резултатима пишчевим.

Др. Јаромир Корчак

(превео с немачког рукописа референтовог
Миленко С. Филиповић).

Dr. Kurt Leuchs: Aus Mazedonien. Mitt. d. Geograph. Gesellsch. in München. 1916., стр. 276.—281.

Писац је један од оних немачких геолога, који су за време Великог Рата послати у наше јужне крајеве, „да их научно ближе испитају“. И сав његов извештај из Македоније, „до сада у сваком погледу једне од најнепознатијих европских земаља“, не доноси скоро никаквих проматрања, до један кратак преглед геолошке грађе и од

¹ Та крајња тачка његове екскурзије налази се испод села Голубинци: 42°50, с. ш.; 35°40' ист. дуж.

ње зависних облика земљишта, све на основу познатих проматрања Ј. Цвијића. Узима да су клисуре између котлина дуж Вардара негде постале на раседима, као у Демир-Капији, а негде су чисто ерозивне. Највећи је део ове области руина од планина Родопске Масе, којој су на З., преко линије Призрен-источна обала Преспанског Језера-Костур, сасвим друкчије Арбанско-Грчке мезозојске набране планине. Истиче велики значај тамошње ексцесивне климе за разоравање, преображавање и стварање стена. Интензивном денудацијом постају планине у маломе, на којима се, као чисто ерозивним планинама, независним од тектонских процеса, могу проматрати многе појаве ерозије. А испитивања материјала, који се у подножју ових планина у масама таложи, могу бити врло инструктивна за познавања о постанку неких седиментних стена, као и за сазнање, под каквим су климатским приликама постале извесне грубокластичне наслаге.

Д-р Вој. С. Радовановић.

Проф. Dr. М. Т. Леко, проф. Dr. Шчербаков и Dr. Хран. М. Јоксимиовић: **Лековите воде и климатска места у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца** (са балнеолошком картом). Издање Министарства Народног Здравља 1922. LXXIII + 280.

После дугог, савесног прибирања, сређивања и обраде грађе о бањама и климатским местима у нашој држави издата је ова књига, у којој су значајне научне прилоге дали познати научењаци г. г. Леко и Шчербаков. Први је написао *Хемију лековитих вода* потпуно стручно и јасно, тако да ју и нестручњаци, са мањим знањем хемије могу разумети, а други, признати балнеолог, *Темеље за балнеотерапијску класификацију лековитих вода*, још нешто стручније и за потпуно неупућене мање схватљиво. Али то су основе и темељи за ексактну класификацију лековитих вода у њихове групе, подгрупе, класе и подкласе. За сваку класу и подкласу изнете су њихове хемијске и физичке карактеристике, примери таквих бања, њихова балнеотерапијска вредност, начин примене, индикације за пиће, купање, инхалацију код разних болести и т. д. После овог општег дела, на 73 стране, долази много већи посебни део, (267 страна), у коме су за сваку област изнета сва места са изворима, артеским бунарима и језерима минералних и лековитих вода и сва климатска места. Највише лековитих вода и положаја има у Србији са Јужном Србијом, где их је 164 на броју. Од њих су преко 15 просте, индиферентне воде, угљено киселе воде, 9 гвожђевите воде, 32 сумпоровите воде, велики број лековитих извора непознатог састава, од којих су 21 топле, 15 „киселе воде“, 27 „минералне воде“, 5 је лековитих блата, 4 климатска места. У Босни има 76 минералних извора и 2 климатска места, у Словенији 15 минералних извора и 10 климатских места, у Хрватској и Славонији има 14 субалписких места и летовалишта, 12 климатских места и морских купатила, 14 минералних извора, 3 хидротерапијска и физио-терапијска завода и 2 блатна купатила. Далмација има 24 зимска климатска места и морска купатила, 2 минерална извора и 1 блатно језеро.

С помоћу регистра може се лако наћи свако климатско место или са минералном водом, где се налазе сви потребни подаци.

Уз књигу су приложене две лепо израђене балнеолошке карте, западне и источне половине државе, у размеру 1:1,000,000, са ознакама минералних вода, бања, климатских места, морских купатила, ле-